

УДК 784.087.681.071.1 (477)

DOI 10.34064/khnum2-19.02

Іванова Ю. М.

ORCID 0000-0001-5529-5713

Харківська державна академія культури,
Бурсацький узвіз, 4, 61057, Харків, Україна

Дитячий хор у творчості М. Кармінського

АНОТАЦІЯ ■ Іванова Ю. М. Дитячий хор у творчості М. Кармінського. ■ Стаття має на меті якомога повніше відтворити одну з яскравих сторінок творчості відомого українського майстра та визначити роль його хорових мініатюр в сучасному дитячому хоровому виконавстві. Розглядаються, зокрема, неопубліковані хорові мініатюри М. Кармінського «Парафраз на тему Сонатини Моцарта» та «Гітара» на вірші Г. Лорки (переклад М. Цветаєвої). Хорова мініатюра – жанр, що здатний на малій ділянці форми увібрати в себе розмаїття засобів музичної виразності та глибокий ідейно-художній зміст. Творчість М. Кармінського виявляє такі риси жанру, як філософічність та увагу до емоційно-сислового значення слова, про що свідчить гнучкий розвиток тематизму. Всі хорові твори М. Кармінського позначені високим професіоналізмом та внутрішньою духовністю. Музика для дитячого хору, до якої М. Кармінський звертався все життя, зрозуміла і досить проста для виконання, але оригінальна й змістовна, не втратила своєї популярності й зараз. Його зрілі твори – хорові мініатюри лірико-філософського спрямування, у більшості для хору *a cappella*, з ясною строфічною структурою – вирізняють особлива чистота й задушевність, майстерний добір текстів, відточеність деталей, природна виразна інтонація з моментами декламаційності, яка відтворює живу людську мову. Ця музика здатна привернути дітей до високого мистецтва, яке очищує душу та виховує особистість. Творчий доробок М. Кармінського – невід’ємна частина навчального та концертного репертуару дитячих хорових колективів України. ■ **Ключові слова:** дитячий хор, хорова мініатюра М. В. Кармінського, хорова музика для дітей, композиторська інтерпретація, виконавська інтерпретація, інтонування, драматургія.

АННОТАЦИЯ ■ Иванова Ю. Н. Детский хор в творчестве М. Карминского. ■ Статья имеет целью с наибольшей полнотой воссоздать одну из ярких страниц творчества известного украинского мастера и оценить роль его хоровых миниатюр в современном детском хоровом исполнительстве. Рассматриваются, в частности, неопубликованные хоровые миниатюры М. Карминского «Парафраз на тему Сонатины Моцарта» и «Гитара» на стихи Г. Лорки (перевод М. Цветаевой). Хоровая миниатюра – жанр, способный на малом участке формы вобрать в себя разнообразные средства музыкальной выразительности и глубокое идейно-художественное содержание. Творчество М. Карминского выявляет такие черты жанра, как философичность и внимание к эмоционально-смысловому значению слова, о чём свидетельствует гибкость развития тематизма. Все хоровые сочинения композитора отмечены высоким профессионализмом и внутренней духовностью. Музыка для детского хора, к которой М. Карминский обращался всю жизнь, понятная и довольно простая для исполнения, но оригинальная и содержательная, сегодня не утратила своей популярности. Его зрелые сочинения – хоровые миниатюры лирико-философской направленности, большей частью для хора *a cappella*, с ясной строфической структурой – отличаются особой чистотой и задушевностью, искусный подбор текстов, отточенность деталей, естественная выразительная интонация с моментами декламационности, воспроизводящей живую человеческую речь. Эта музыка способна привлечь детей к высокому искусству, очищающему душу и воспитывающему личность. Творчество М. Карминского – неотъемлемая часть учебного и концертного репертуара детских хоровых коллективов Украины. ■ **Ключевые слова:** *детский хор, хоровая миниатюра М. В. Карминского, хоровая музыка для детей, композиторская интерпретация, исполнительская интерпретация, интонирование, драматургия.*

ABSTRACT ■ Ivanova Yuliia. Children's choir in Mark Karminskyi's creativity.

■ **Background.** The article deals with the choral creativity by the famous Ukrainian composer Mark Karminskyi. The weight of M. Karminskyi's choral works in the legacy of the composer and in choral art in general stimulates research interest in this area of his activity. However, there are relatively few scientific studies that examine the composer's choral work; most of them are

aimed at reconstructing his general creative portrait or at examining other pages of his heritage. The **scientific novelty** of this research is determined by the comprehensive coverage of children's choral creativity by M. Karminskyi and the consideration of his unpublished choral works. The **research methodology**, synthesizing analytical and generalizing approaches, is based on the traditions of national musicology and is determined by the specifics of vocal and choral genres, first of all, by the inextricable link between musical drama and text.

The purpose of the article is to recreate the most complete picture of M. Karminsky's choral work for children and to determine its role in contemporary choral performing.

The results of the research. The composer's early works were distinguished by meaningfulness, optimism, brightness of musical images, which was embodied in easy, convenient and accessible tunes. Many Soviet-era songs created for children of different school age were included in the "Songs for Students" collections as a new program material for choral singing of Ukrainian secondary schools students in music lessons. Several works of the author became known throughout the country and published in the leading music publishers in Kiev and Moscow: "What Boys Are Made Of" (lyrics by R. Burns translated by S. Marshak), "Quicker to the Gathering" (by L. Galkin), "Balloons" (lyrics by Ya. Akim). The songs about Victory in the Second World War are popular: "Victory is celebrated by the people" (S. Orlova), "The soldier has forgotten nothing" (E. Berstein), "Red Poppies" (poems by G. Pozhenyan). The composer combines his songs into vocal-symphonic suites.

One of the main genre of choral creativity of the author has become a miniature that is able to absorb a variety of musical expressive means to expand and deepen the content of the work in a small area of the form. The works by M. Karminskyi revealed such features of choral miniature as philosophicity, attentive attitude to the word, its emotional and semantic meaning, which is reflected in the detailed development of the thematic material. Most of the composer's choral works are written for a cappella choir. The collections of "Choral Notebooks" (1988) and "Road to the Temple" (1995) have reflected the artist's thoughts for several decades. The figurative content of "Choir Notebooks" includes the lyrical states caused by contemplation of pictures of nature; the collection "Road to the Temple" represents philosophical reflections not only of a personal nature, but also thoughts about the universal problems of today. The cycles reveal the principles of the composer's thinking and are one of the pinnacles of his creative heritage.

The article looks at one of the best works of the cycle “Road to the Temple”, the choir “Remembering Drobitsky Yar” (lyrics by E. Yevtushenko) for children’s choir, soloist (tenor) and piano.

Also, the article deals with unpublished choral works by M. Karminskyi “Paraphrases on the Sonata of Mozart” and “Guitar” on F. G. Lorca’s poems. In the work “Guitar” on Lorca’s poem (translated by M. Tsvetayeva), the composer uses signs of Spanish color: imitation of techniques of playing the guitar, rhythmic copyism of the castanets playing and other. The poetic text “decorated” by flexible, broad, expressive melody that gives words greater emotion. The piece is full of sharp changes of genre signs of melodic structures (vocal without text, dance, austinous repetitions) revealing the semantic implication of the poem. The basis of the “Paraphrase on the theme of Mozart’s Sonatine” was the fourth part (Allegro) of Sonatina No. 1 in C Major from the Six Vienna Sonatas by W. A. Mozart. M. Karminskyi noticed the vocal nature of many parts of this cycle and skillfully made a “translation” of one of them for the children’s choir.

Unlike many of his contemporaries, he wrote music that does not fundamentally claim to be innovative. As a true professional, he pays attention to the integrity of the compositions elaborating the smallest details. He strives for the laconism of expression and, at the same time, is able to saturate the choral texture with modern expressive means, if the artistic image of the work requires it. Natural expressive intonation, intonation as emotional content of vocal language distinguishes choral music by M. Karminskyi. A special role in intonation is played by breathing, it is inextricably linked with melodic movement and energy. The breath of the melodies of the author is enriched by the lively intonations of the language, which reveal her “soul”, give a feeling of warmth, strength, caress, greatness, truthfulness. Musical form of the composer’s works is determined by the intonation of the music. Based on linguistic-vocal intonations, most of the author’s works have strophic forms that follow from the semantic aspect of the literary text. Karminskyi is a master of choral unison. This mean of expressiveness, which is not often used by composers, in Karminsky’s works is a carrier of expressive melodism and suppose the performance with a great inner feeling. Features of declamation always find a place in his choirs, they reproduce the living human language, the spiritual experiences of a man.

Conclusion. The works for the children’s choir have a special purity and cordiality that is so subtly perceived by children. Mark Karminsky’s music is

capable of drawing children's attention to musical values that purify the soul and nurture personality. His music makes you think and feel! M. Karminsky's creativity has forever entered the concert practice of children's choirs of Ukraine.

■ **Key words:** *children's choir, choral miniature by M. V. Karminskyi, choral music for children, composer's interpretation, performing interpretation, intonation, drama.*

Постановка проблеми та мета дослідження. Історія становлення та розвитку української музики протягом багатьох століть щільно пов'язана з хоровим співом. Стародавня традиція православного співу *a cappella* та невичерпна скарбниця традицій українського фольклору зумовили виняткову роль хорового мистецтва в Україні. Втім, протягом багатьох десятиріч радянського періоду хорове мистецтво перетворювалося на засіб ідеологічної пропаганди, а величезний пласт найціннішої духовної хорової літератури був забутий на довгі роки. Внаслідок цього суттєво знизився художній та технічний рівень багатьох хорів, а разом з цим хоровий спів втрачав і свій духовний потенціал. Особливо потерпало від такого становища дитяче хорове виконавство. Музичний матеріал, на якому виховувалися діти, здебільшого мав доволі низький художній рівень, та й самий підхід хормейстерів до дитячого хорового виховання гальмував прогресивні тенденції розвитку цього різновиду музичного мистецтва. Незважаючи на ці негативні фактори, навіть за умов тотальної ідеологізації хорового мистецтва, з'являються композитори, чия творчість вирізняється глибокою внутрішньою духовністю та високим професіоналізмом. Саме вони знаходять якісно новий підхід до репертуару дитячого хору. Їхні твори не претендують на те, щоб вважатися новаторськими, але вони мають високохудожній літературний текст, «зрозумілу» та доступну музику, виховують думки та почуття дітей, піднімають проблеми, що хвилюють все людство. До таких композиторів належить і Марк Веніамінович Кармінський.

Вагомість хорових творів М. Кармінського в спадщині композитора і взагалі в хоровому мистецтві стимулює дослідницький

інтерес до цієї сфери його діяльності. Однак наукових розвідок, де розглядається хорова творчість майстра, порівняно небагато, більшість досліджень спрямована на відтворення загального творчого портрета композитора або на розгляд інших сторінок творчості митця. Загальні роботи про композитора написані К. Гейвандовою (1981), Н. Тишко (1987), М. Черкашиною-Губаренко, яка досліджувала і оперно-хорову творчість М. Кармінського (2000; 2002), його скрипкові твори розглядала А. Мельник (2016), спогади про нього зібрані й видані Г. Ганзбургом (2000). Деякі аспекти хорової творчості М. Кармінського вже були досліджені автором статті в попередніх роботах (Іванова, Ю., 2000); також хорові цикли композитора «Хоровые тетради» та «Дорога к храму» були розглянуті Н. Дніпровською та Л. Дітте (2017).

Наукова **новизна** даного дослідження визначається комплексним осягненням дитячої хорової творчості М. Кармінського та розглядом його неопублікованих хорових творів. **Методологія** дослідження, що синтезує аналітичний і узагальнюючий підходи, спирається на традиції вітчизняного музикознавства та визначається специфікою вокально-хорових жанрів, перш за все, нерозривним зв'язком між музичною драматургією та текстом.

Мета статті – відтворити якомога більш повну картину хорової творчості М. Кармінського для дітей та визначити її роль у сучасному хоровому виконавстві. Передбачається розв'язання таких **завдань**: аналіз ключових хорових творів композитора в нерозривному єднанні музики та тексту; виявлення особливостей художньої естетики та композиторської стилістики М. Кармінського в контексті традицій та сьогодення музичної культури; визначення магістральних ліній хорової творчості майстра.

Виклад основного матеріалу. Хорова музика для дітей – яскрава та дуже плідна сторінка творчості М. Кармінського. Його ранні твори, що з'явилися ще наприкінці 1950-х, вирізняються змістовністю, оптимізмом, яскравістю музичних образів, що втілюються через легкі, доступні для виконання мелодії. Тому не дивно, що багато пісень радянського періоду, створених для дітей різного шкільного віку, були включені до популярних збірок «Пісні для учнів» (1975) як но-

вий програмний матеріал для хорового навчання на уроках музики в загальноосвітніх школах України. Серед них: «К далёким планетам» (сл. Л. Галкіна) «Песня о пионерах-героях» и «Красный галстук» (сл. І. Муратова). Кілька творів автора стали відомими по всій країні та опубліковані у провідних музичних видавництвах Києва та Москви: «Из чего только сделаны мальчишки» (сл. Р. Бернса в перекладі С. Маршака), «Побыстрой на сбор» (сл. Л. Галкіна), «Воздушные шарики» (сл. Я. Акіма). До нашого часу використовуються у репертуарі хорів пісні про Перемогу у Другій світовій війні: «Победу празднует народ» (сл. С. Орлова), «Солдат ничего не забыл» (сл. Є. Берштейна), «Красные маки» (сл. Г. Поженяна).

Свої пісні композитор об'єднує у вокально-симфонічні сюїти – «Фанфары звучат в лесу», «Красные гвоздики», збірки пісень – «Дороги зовут» (1969), «Красный галстук» (1971). Для своїх творів М. Кармінський завжди прискіплює відбирав високохудожні поетичні тексти. Це – лірико-споглядальні вірші Ф. Тютчева, О. Пушкіна, М. Лермонтова, А. Фета, І. Буніна; духовно-філософська поезія С. Надсона, К. Бальмонта, Д. Мережковського, В. Соловійова, М. Цветаєвої, Є. Євтушенка, а також уривки з Євангелія та «Псалмів Давида».

В останні десятиріччя свого життя, вже після створення масштабних опер «Десять дней, которые потрясли мир» (за Дж. Ридом) та «Иркутская история» (за п'єсою О. Арбузова), композитор звертається до «контрастної» форми творчості – хорової мініатюри. Хорова мініатюра є тим жанром, в якому втілюється принцип відображення «великого в малому» (термін Варакути М. І., 2009). Цей принцип не тільки визначає масштаби творів, але й стає його найважливішим естетичним критерієм, що впливає на вибір автором засобів виразності. До збірок «Хоровые тетради» (1988) и «Дорога к храму» (1995) увійшли разом 43 твори, що передають глибокі роздуми митця протягом кількох десятиліть. Якщо образний зміст «Хоровых тетрадей» передається через ліричні картини природи, то збірка «Дорога к храму» відображає філософські роздуми не тільки особистісного характеру, а й думки про загальнолюдські проблеми сьогодення. Цикли мініатюр «Хоровые тетради» и «Дорога к храму» відобразили духов-

ну велич композитора, явили естетику його художнього мислення та стали вершинними у його творчій спадщині.

Одним з найкращих творів циклу «Дорога к храму» є хор «Воспоминание о Дробицком Яре» (сл. Є. Євтушенка) для дитячого хору, соліста (тенор) та фортепіано. Трагічні часи української історії відобразилися в творчості вітчизняних композиторів численними реквіємами. І, хоча М. Кармінський безпосередньо не звертався до цього жанру, загальний задум твору споріднює його із жанром «in memoriam». Композитор залишається вірним своїм стилістичним уподобанням та обмежує твір відносно малою формою. Літературна основа хору – строфи з віршу Є. Євтушенка про масовий розстріл євреїв у Дробицькому Ярі під Харковом, де загинули його родичі («Дробицкие яблони», травень 1989 р.). Твір М. Кармінського створює відчуття присутності, навіть участі у трагедії Дробицького Яру й, водночас, дає оцінку тим жахливим подіям. Інтонації українського та єврейського фольклору надають твору надзвичайної експресії та динамізму. Глибина відчаю, трагедійність, що закладені в музично-поетичному тексті, врівноважуються філософським осмисленням подій.

Хор складається з кількох епізодів, чергування яких нагадує перегляд хронікально-документальних кадрів, присвячених драматичним подіям минулого. Починається твір експресивним унісонним фортепіанним вступом, який вбирає всю інтонаційну сферу хору. Іноді подібний вступ композитор доручав віолончелі, оскільки її тембр надає темі ще більшої експресії, бо є спорідненим з людським голосом. Перший епізод (1) побудований на інтонаціях українського та єврейського фольклору, що майстерно переплетені в гармонічних барвах (гармонічний мінор з підвищеним четвертим ступенем). Наступний епізод (2) є першою кульмінацією, це своєрідне «Dies irae» твору. Вся трагедійність літературного тексту епізоду майстерно відтворена композитором у музиці. Епізод складається з двох ідентичних за тематизмом речень. Друге речення – це персоніфікація, уособлення солістом-тенором суб'єктивних переживань людини. Епізод, що йде далі (3), – друга кульмінація твору, хоровий плач за померлими. Жанрові ознаки цього плачу сходять до народно-пісенних джерел,

що підсилює драматизм твору. Насичення внутрішніми контрастами, миттєве переключення жанрових засобів надають імпульс до створення глибинного образу. На початку голоси збираються в монодію та поступово, по мірі накопичення емоційної напруги, плач перетворюється на ридання – за допомогою дисонуючих акордів у хорі та фортепіано, динаміки *ff* та безпосередньо інтонацій плачу, низхідних малих секунд в мелодії. Поступово емоційний надрив спадає, і фактура хору знову згортається до унісону. Наступний епізод (4) емоційно відтіняє загальний трагічний образ твору після другої його кульмінації. Епізод сприймається як ліричне відсторонення від трагічних подій реальності. Він побудований на матеріалі вступу. Але завдяки темповому зрушенню та додаванню акомпанементу, тема споріднюється з українськими солоспівами. Загальна кульмінація твору (епізод 5) насичена драматизмом і вирішена засобами фортепіано. Вона побудована також на матеріалі вступу, а драматичної напруги досягає завдяки щільності фактури та подрібненню ритмічного малюнку. Завершується твір повним повтором першого епізоду (за винятком кадансу), що створює своєрідну арочну композицію та логічно вибудовує загальну форму хору.

Характерною рисою твору є хвильова драматургія, яка проявляє себе в чергуванні спадів та підйомів мелодії, емоційної напруги та заспокоєння, використанні протилежних музичних відтінків. Драматургія твору має відчутні риси симфонізму, що проявляється у використанні інтонаційного зерна, яке народжується у фортепіанному вступі та трансформується протягом всього виконання. Також риси симфонізму простежуються в арочному принципі поєднання першої та останньої частин твору, в якому яскраво виявляється інтонаційний метод творчості композитора, коли музика, подібно до слів, народжується свідомістю й перебуває в нерозривному зв'язку з людським голосом, з диханням живого організму. Кожній музичній інтонації автор надає певного значення та колориту, свого особливого характеру. За твердженням Н. Тишко, і сам М. Кармінський вважав себе послідовним творцем інтонаційно правдивих та виразних мелодичних ліній, що сприяють розвитку зримої конкретної образності. І хоча це стосувалося, переважно, фортепіанної творчості композитора, але до-

волі точно характеризувало й хоровий доробок митця. Особливу роль в інтонуванні відіграє дихання: воно нерозривно пов'язане з мелодичним рухом та енергією. Дихання мелодій автора збагачене живими інтонаціями мови, що виявляють її «душу», надають відчуття тепла, сили, ласки, величі, правдивості. Автор дуже уважно ставиться до визначення темпу та динаміки у творі. При загальному темпі *Andante* композитор постійно користується різноманітними його градаціями, агогічними змінами: *ritenuto*, *morendo*, *accelerando*.

Поєднання образів, притаманних українському світові, з єврейською традицією, сприяє ствердженню ідеї всесвітньої єдності та скорботи. Твір здатний дістатися до глибини людської душі, змушує слухачів відчувати катарсис – досягти інтелектуальної насолоди та емоційної розрядки. Цей твір багато разів звучав у виконанні дитячого хору «Скворушка» Харківського обласного Палацу дитячої та юнацької творчості (керівник – Ю. Іванова). І кожне виконання «Воспоминаний о Дробицком Яре» М. Кармінського насичує образ новими гранями та барвами, викликає непідробні, щирі емоції.

Хоровий твір *a cappella* «Гітара» на вірші Г. Лорки в перекладі М. Цветаєвої не увійшов до жодної збірки хорових творів композитора, але його художня цінність не викликає найменших сумнівів. У хорі виявилися найкращі риси Кармінського-композитора: нестримна енергія та динамічність музики, філософська спрямованість та глибина почуттів. Федеріко Гарсія Лорка створив винятковий за красою та поетичністю гімн гітарі, що немов наслідує ритми андалузького танцю зі звуками кастаньєт. Образ «пяти кинжалов», що символізують пальці музиканта на струнах гітари-жертви, відтворює трагічне іспанське світосприйняття у поєдинку Сходу та Заходу, стає розгорнутою метафорою смерті. М. Цветаєва, як неперевершений майстер поетичного перекладу, не тільки відтворила дух тексту оригіналу, а й зберегла ритмо-динаміку віршу, велич та поетичність якого не оставила осторонь багатьох композиторів-бардів. Але взяти цей вірш як основу твору для дитячого хору *a cappella* міг лише справжній творець!

Композиторська інтерпретація віршу, здійснена М. Кармінським, сягає своїм корінням доби Романтизму, де проявлявся живий інтерес композиторів до мистецтва Сходу, Італії та Іспанії. Яскраві прикла-

ди втілення теми Іспанії присутні в творчості Ж. Бізе («Кармен»), Ф. Ліста («Іспанська рапсодія»), М. Равеля («Болеро»). Отже, у західноєвропейській музиці сформувався певний художньо-семантичний пласт, усталені лексичні формули, що виконували функції поетичних знаків Іспанії: ладо-інтонаційні, ритмічні елементи, прийоми інструментовки, тембри, що імітують звучання гітари, кастаньєт та інше. Але ці традиції склалися у своїй більшості в інструментальній та романсовій музиці. І хоча композитор ніколи не був в Іспанії, твір майстерно відтворює поетику та стиль фламенко. Іспанський національний колорит помітний від перших тактів твору. Його знаками стають перелічені нижче риси.

1) Імітація прийомів гри на гітарі: унісонний вокаліз-імпровізація, що нагадує перебір струн гітари; ритмоформула іспанського танцю та звуку кастаньєт.

2) Поетичний текст «оздоблює» гнучка, широка, експресивна мелодія, що надає словам більшої емоційності.

3) Різкі зміни жанрових ознак мелодичних структур (вокаліз без тексту, танок, остинатні повтори).

Наявність такої великої кількості різноманітних музичних прийомів свідчить про деталізацію в переосмисленні композитором літературного тексту. Це проявляється і у ставленні до загальної структури поетичної основи твору, бережливому відношенні до віршованого розміру, співпадині ударних та безударних складів. Композитор, свідомо порушуючи пропорцію тексту, прагне підкреслити основну думку твору, завдяки введенню після слів «О, гітара, бедная жертва пяти проворных кинжалов» вокалізу з інтонацією попередньої музичної фрази. З одного боку, це свідчить про посилення музично-емоційного начала у творі, а з іншого – виявляє ладові особливості стилістики фламенко. Заключний розділ твору, побудований на вже відомих інтонаціях гітарних переборів і танцю, додає нових смислових граней в образ поетичного тексту. В хорі «Гітара» М. Кармінського присутні такі риси хорової мініатюри, як філософічність, уважне ставлення до слова, до його емоційного забарвлення та смислового значення, що відображається в детальному розвитку тематичного матеріалу. Отже, М. Кармінський йде не лише шляхом створення яскравих колоритних

малюнків у музиці, а розкриває особливості поетичного першоджерела, прагне виявити філософсько-смісловий підтекст віршу.

Більшість хорових творів композитора написано для хору *a cappella*. І доречними будуть слова видатного музикознавця Б. Асаф'єва: «Справжній композитор – той, хто здатний створити пісенно-напружену (зовсім не обов'язково стилізовану народну) мелодію без супроводу, тобто самодовільний мелос!»¹ (Асаф'єв, 1977: 243).

Не увійшов до нотних збірок ще один доволі самобутній твір М. Кармінського «Парафраз на тему сонатини В. Моцарта». Парафраз як жанр взагалі притаманний інструментальній музиці ХІХ ст. і базується на популярних музичних темах. Основою парафразу М. Кармінського стала четверта частина (*Allegro*) Сонатини № 1 *C-dur* із Шести Віденських сонатин В. А. Моцарта. Шість Віденських сонатин не вважаються оригінальними творами композитора. За свідченням С. Подольської, згадка про них відсутня в покажчиках моцартівських творів. Не мають вони й каталожного номеру. Серед Сонатин В. А. Моцарта перебувають і номери П'яти дивертисментів для трьох бассетгорнів KV439b, які згодом отримали назву Сонатин (Подольская, 2011). М. Кармінський помітив вокальну природу багатьох частин даного циклу та майстерно зробив «перекладення» однієї з них для дитячого хору. Частина має форму Рондо, де є 3 епізоди, а останній (4), скоріше за все, носить ознаки заключного розділу або коди. М. Кармінський скоротив останній епізод Рондо та усунув повтори рефрену. Так виникла складна тричастинна форма з кодою. Замість *A-B-A-C-A-D-Coda* маємо: *A-B-C-D-A-Coda*. Композитор зовсім не змінює фортепіанну партію, а додає до основної мелодії тембр сріблястих дитячих голосів. Таким чином, хорова мініатюра набуває нових різноманітних барв. При цьому вона є дуже корисною для розвитку вокально-хорових навичок: артикуляційних штрихових та динамічних. «Парафраз» вийшов доволі простим для виконання дитячим хором, тому його й зараз можна почути на концертах та кон-

¹ В оригіналі: «Настоящий композитор – тот, кто способен создать песенно-напряжённую (вовсе не непременно стилизованную народную) мелодию без сопровождения, т. е. самодовлеющий мелос!».

курсах дитячих хорів Харківщини. Яскравий, контрастний, жвавий «Парафраз» залучає маленьких виконавців до різнобарвного світу класичної музики.

Висновки. Марк Кармінський все своє життя приділяв чималу увагу творчості для дітей. Його ранні твори – це пісні з яскравими, оптимістичними образами, більшість з яких не втратили своєї популярності й зараз. Зрілі твори композитора – хорові мініатюри лірико-філософського спрямування, більшість їх написано для хору *a cappella*. Вони відрізняються яскравим пісенно-напруженим мелодизмом, що не потребує інструментального забарвлення і вбирає в себе всю силу та міць образного змісту твору, демонструючи майстерність автора у створенні хорового унісону. Цей засіб виразності, що не часто використовується композиторами, у творах М. Кармінського стає носієм виразної мелодики і передбачає виконання з великим внутрішнім почуттям.

На відміну від багатьох своїх сучасників, композитор писав музику, яка була зрозуміла та досить проста для дитячого виконання, але мала оригінальність і глибоку змістовність художнього задуму. Завдяки безмежній ерудиції та відмінному літературному смаку, він майстерно відбирав тексти, що й сьогодні не втратили своєї актуальності. Справжній професіонал, він приділяє увагу цілісності композиції, котра передбачає відточеність найдрібніших деталей. Саме природно-виразна інтонація, що надає емоційний зміст вокальній мові, вирізняє хорову музику М. Кармінського. Інтонаційністю музики зумовлена і її форма. Більшість хорових творів автора, з огляду на їхні мовно-вокальні інтонації, мають строфічну структуру, яка впливає зі змістовного аспекту літературного тексту. В хорах завжди присутні моменти декламаційності, яка відтворює душевні переживання, живу людську мову.

Музика М. Кармінського здатна привернути увагу дітей до високого мистецтва, яке очищує душу та виховує особистість. Його музика змушує мислити та відчувати! Твори для дитячого хору мають особливу чистоту та задушевність, що їх так тонко сприймають діти. Творчий доробок М. Кармінського є та завжди лишатиметься невід'ємною частиною навчального та концертного репертуару дитячих хорових колективів України.

ЛІТЕРАТУРА

- Асафьев, Б. (1977). *Книга о Стравинском*. Ленинград: Музыка, 276.
- Варакута, М. І. (2009). Хорова мініатюра в українській музиці: закономірності розвитку жанру та їх осмислення в музикознавстві. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*, 22, 281–287.
- Ганзбург, Г. І. (Сост.) (2000). *Воспоминания о Марке Карминском*. Харьков: Каравелла, 132.
- Гейвандова, К. Н. (1981). *Марк Кармінський*. Київ: Музична Україна, 42 [4]. (Творчі портрети українських композиторів).
- Днепровская, Н. Г., Дитте, Л. А. (2017). Преломление духовной лирики в творчестве Марка Карминского для детского хора. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*, 46, 159–173.
- Иванова, Ю. (2000). Вокально-хорова творчість М. Кармінського. *Культура України. Мистецтвознавство*, 6, 140–148.
- Мельник, А. О. (2016). Тенденції жанрово-стильової динаміки української скрипкової мініатюри другої половини ХХ – початку ХХІ століть. (Дис. ... канд. мистецтвознавства). Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. Харків, 261.
- Подольская, С. Н. (2011). Шесть сонатин Моцарта: подлинник или?.. *Южно-Российский альманах*, 2(9), 39–43.
- Тышко, Н. (1987). Марк Вениаминович Карминский. В кн. *О тех, кто пишет музыку для детей: очерки об украинских композиторах, вып. 1*, сс. 92–116. Киев: Музична Україна.
- Черкашина, М. (2000). Двадцать четыре тысячи три дня композитора Марка Карминского. В кн. *Ганзбург, Г. И. (Сост.) Воспоминания о Марке Карминском*, сс. 28–30. Харьков: Каравелла.
- Черкашина-Губаренко, М. Р. (2002). Жизнь как на ладошке, в радости и в печали. (Композитор М. Карминский). В кн. *Черкашина-Губаренко, М. Р., Музыка і театр на перехресті епох*, т. 2, сс. 134–136. Київ: Наука.

REFERENCES

- Asafev, B. (1977). *Kniga o Stravinskom [Book about Stravinsky]*. Leningrad: Muzyka, 276 [in Russian].
- Cherkashina, M. (2000). Dvadsat chetyre tysyachi tri dnya kompozitora Marka Karminskogo [Twenty-four thousand and three days of the

- composer Mark Karminskyi]. In Ganzburg, G. I. (Comp.), *Vospominaniya o Marke Karminskom [Memories about Mark Karminskyi]*, pp. 28–30. Kharkov: Karavella [in Russian].
- Cherkashina-Gubarenko, M. R. (2002). Zhizn kak na ladoshke, v radosti i v pechali. (Kompozitor M. Karminskiy) [Life as in the palm, in joy and sorrow. (Composer M. Karminskyi)]. In *Cherkashina-Hubarenko, M. R., Muzyka i teatr na perekhrestii epoch – Music and theater at the crossroads of epochs*, vol. 2, pp. 134–136. Kyiv: Nauka [in Russian].
- Dneprovskaya, N. G., Ditte, L. A. (2017). Prelomlenie dukhovnoy liriki v tvorchestve Marka Karminskogo dlya detskogo khora [Refraction of spiritual lyrics in the works by Mark Karminskyi for the children's choir]. *Problemy vzaiemodii mystetstva, pedahohiky ta teorii i praktyky osvity – Problems of interaction of art, pedagogy and theory and practice of education*, 46, 159–173 [in Russian].
- Ganzburg, G. I. (Comp.) (2000). *Vospominaniya o Marke Karminskom [Memories about Mark Karminskyi]*. Kharkov: Karavella, 132 [in Russian].
- Heivandova, K. N. (1981). *Mark Karminskyi*. Kyiv: Muzychna Ukraina, 42 [4]. (Tvorchii portrety ukrainskykh kompozytoriv [Creative portraits of Ukrainian composers]) [in Ukrainian].
- Ivanova, Yu. (2000). Vokalno-khorova tvorchist M. Karminskoho [Vocal choral work by M. Karminskyi] *Kultura Ukrainy. Mystetstvoznavstvo – Culture of Ukraine. Art Studies*, 6, 140–148 [in Ukrainian].
- Melnyk, A. O. (2016). *Tendentsii zhanrovo-stylovoi dynamiky ukrainskoi skrypkovoi miniatiury druhoi polovyny XX – pochatku XXI stolit [Trends in genre and style dynamics of Ukrainian violin miniatures of the second half of the XX – beginning of the XXI centuries]*. (Candidate/PhD Dissertation). Kharkiv National University of Arts named I. P. Kotliarevskiyi. Kharkiv, 261 [in Ukrainian].
- Podolskaya, S. N. Shest sonatin Motsarta: podlinnik ili?.. [Six Mozart's Sonatinas: original or?..]. *Yuzhno-Rossiyskiy almanakh – South-Russian almanac*, 2 (9), 39–43 [in Russian].
- Tyshko, N. (1987). Mark Veniaminovich Karminskiy. In *O teh, kto pishet muzyku dlya detey: ocherki ob ukrainskikh kompozitorah [About those who write music for children: essays about Ukrainian composers]*, 1, pp. 92–116. Kiev: Muzychna Ukraina [in Russian].
- Varakuta, M. I. (2009). Khorova miniatiura v ukrainskii muzytsi: zakonomirnosti rozvytku zhanru ta yikh osmyslennia v muzykoznavstvi [A choral miniature in

Ukrainian music: the laws of development of the genre and their comprehension in musicology]. *Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury – Actual problems of history, theory and practice of art culture*, 22, 281–287 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 25.10.2019 р.